

15. TÜRKİYE İNSAN HAKLARI HAREKETİ KONFERANSI 2018

Nihai Rapor ve Sonuç Bildirgesi

DEMOKRATİK SİYASETİN KOŞULU OLARAK İNSAN HAKLARI

- Yeni Rejimin “Hukuku”: Hukuksuzluk Karşısında İnsan Hakları
- Siyasal Kapanış, Devlet Şiddeti ve İnsan Hakları Mücadelesinin Demokratik Değeri
- “Medeni Ölüm”den İş Cinayetlerine: Sosyal ve Ekonomik Haklar
- Toplumun Ruhu Daralırken İnsan Hakları

16-18 Kasım 2018
Pamucak/İzmir

Bugün ÷lkede var olan siyasal, ekonomik ve kültürel krizden çıkabilmenin tek yolu, insan haklarını demokrasinin koşulu, sınırı ve içeriği olarak gören bir demokratik siyaseti genişletme mücadelesidir. Çünkü bugün insanların haklara sahip olduğunda ısrar etmek bile bir direnç alanı yaratmaktadır ve insan hakları mücadelesinin siyasal karakteri kendisini her zamankinden daha fazla duyurmaktadır...

70 yıl önce kabul edilen ve insanın sahip olduğu onur ve değerin haklara kaynaklık ettiği ve bu hakların evrensel olduğu fikrini temel alan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrense Bildirgesi'nin kabulü, insanlık için büyük bir kazanımdır...

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI HAREKETİ KONFERANSI

1998 yılından beri düzenli olarak toplanmakta olan Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı'nın (TİHHK) genel amacı, Türkiye insan hakları savunucularının, insan hakları kavramının ve hareketinin bazı sorunlarını tartışması ve bu tartışmanın temelinde de, geleceğe yönelik bazı belirlemeleri yapması için bir platform oluşturmaktır.

Konferans, İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (TİHV) düzenleyici olarak görev almasına karşın, özerk ve kalıcı bir yapı geliştirmiştir.

Türkiye insan hakları hareketi, bir yandan yakıcı ve acil olarak eyleme geçmeyi gerektiren bir gündemin baskısı altında bulunurken, bir yandan da insan haklarını kavramsal açıklığa ve düşünsel zenginliğe ulaştırma ihtiyacını hissediyor. Kavramsal açıklık, düşünsel sağlamlık, gündeme ve sorunlara müdahale edebilmenin bir koşulu olmaktan öte, ona teslim olmamanın bir güvencesidir.

Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı'nın yol gösterici ilkeleri şöyledir:

1. Konferansımız, insan haklarını, insan onurunu her insanda gerçekleştirmeyi amaçlayan eylem ilkeleri ve bu ilkelere dayanan normlar olarak tanımlamaktadır. İnsan haklarının bütünselliği, devredilemezliği ve insan türünün her üyesinin haklarda ve insan onuruna sahip olmada eşitliği, insan hakları hareketi için vazgeçilemez ilkelerdir. İnsan hakları aktivistlerinin faaliyetlerini belirleyen en üstün ilkeler insan haklarıdır. Devletlerin yasaları ve hükümetlerin uygulamaları, insan hakları ilke ve normlarına göre belirlenmeli ve değerlendirilmelidir.

2. Konferansımız, insan haklarının, yalnızca hukuksal ve siyasal düzenlemelerin değil, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da belirleyici olması gerektiği ilkesini vurgulamaktadır. İnsan hakları savunucuları, küresel düzeydeki ve devletlerdeki bütün gelişmeleri, insan haklarına etkileri bakımından değerlendirmek ve tutumlarını bu bakımdan belirlemekle yükümlüdür.

3. Konferansımız, uluslararası ve iç barışın sağlanmasını, toplumların demilitarizasyonunu ve yeryüzünün çevresel koşullarının etkin korunmasını, insan haklarının korun-

ması ve gerçekleştirilmesinin temel önkoşulları olarak kabul etmektedir.

“Demokratik Siyasetin Koşulu Olarak İnsan Hakları”

Türkiye son iki yılda ilan edilmiş gerekçesinin çok ötesine geçen, her türlü denetimden azade ve keyfi bir şekilde uygulanan, ağır ve ciddi hak ihlallerine yol açan bir OHAL rejimi ile yönetildi. 24 Haziran seçimleriyle birlikte yürürlüğe giren “yeni rejim” tarafından her ne kadar OHAL’in resmen kaldırıldığı söylenebilir de, art arda yapılan pek çok düzenleme ile olağanüstü duruma kalıcılık/süreklilik kazandırıldı.

Son iki konferansta, OHAL uygulamalarının, yurttaşları “haklara sahip olma hakkı”ndan mahrum bırakarak, hem toplumun üyeleri arasındaki ilişkinin hem de yurttaş-devlet ilişkisinin hak temelli demokratik bir ilişki olma imkanını ortadan kaldırdığını ve böylece esasen eşitlik ve adalet duygusunun şiddetli bir erozyonuna yol açtığını can yakıcı örnekleriyle ortaya koymuştuk. Bu bağlamda Türkiye’nin bir toplum olma vasfını yitirme noktasına geldiğini, bunun da (dünyadaki diğer örnekleriyle birlikte) medeniyeti ve insanlığımızı tehdit eden ağır bir kriz hali olduğunu tespit etmiştik.

Bu tablo “yeni rejim” ile birlikte ne yazık ki daha da ağırlaşmıştır: Parlamento denge ve denetleme fonksiyonuna sahip bir siyasal kuvvet olmaktan çıkarılmış, yürütme gücünün basit bir meşrulaştırma/onay aracına dönüştürülmüştür. Hak temelli bir rejim fikri terk edilmiş; hukuk kurumu, minnet ve rıza göstermeyen toplumsal kesimleri susturma ve sindirme aracı haline getirilmiştir. Gerçekte sadakat ve minnet kavramlarına dayalı bir ayrıcalıklar rejimi inşa edilmeye başlamış ve bu rejimi onaylamayanlar için sivil ve siyasal alanda varlık gösterebilmek neredeyse imkânsızlaşmıştır.

Bu süreçte son kırk yılın en ağır ekonomik krizlerinden birini yaşayan Türkiye’de ekonomik ve sosyal haklar açısından ciddi bir gerileme görülmektedir. Yıllardır uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının sebep olduğu, çalışan kesimlerin, emekçilerin yoksullaşması, güvencesizleşmesi ve örgütsüzleşmesi son iki yıldır toplumun maruz kaldığı OHAL uygulamaları ile daha da derinleşmiş-

tir. Bu tablo 24 Haziran seçimleriyle birlikte yürürlüğe giren “yeni rejim”in hukuksuzluk ve baskı politikalarıyla yeni bir boyut ve nitelik kazanmıştır. Ekonomik ve sosyal haklarda yaşanan gerileme ile demokratik siyasetin ve çoğulcu kamusal alanın sürmekte olan erozyonu/tasfiyesi arasında karşılıklı etkileşim içinde doğrudan bir ilişki söz konusudur.

Diğer yandan ülkede yaşanan hukuksuzluğun, devlet şiddetinin, ekonomik krizin ve siyasal alanın tasfiyesinin ulaştığı boyut kaçınılmaz olarak tek tek bireylerin yaşamlarını olduğu kadar topyekûn toplumsal yaşamı da olumsuz etkiliyor, baş edilmesi zor travmatik etkilere yol açıyor.

Yine de bu siyasal, ekonomik ve kültürel krizden çıkabilmenin tek yolu, insan haklarını demokrasinin koşulu, sınırı ve içeriği olarak gören bir demokratik siyaseti genişletme mücadelesidir. Çünkü bugün insanların haklara sahip olduğunda ısrar etmek bile bir direnç alanı yaratmaktadır ve insan hakları mücadelesinin siyasal karakteri kendisini her zamankinden daha fazla duyurmaktadır.

Yöntem olarak önceki konferanslarda olduğu gibi bu yıl da katılımcılar, dört başlık altında çalışma gruplarına ayrıldılar. 15. Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı'nın “**Nihai Rapor ve Sonuç Bildirgesi**” aşağıda aktarılan çalışma gruplarının raporlarından oluşmaktadır.

I. Çalışma Grubu

Yeni Rejimin “Hukuku”: Hukuksuzluk Karşısında İnsan Hakları

İnsan haklarının Türkiye’deki mevcut durumunu “anayasal rejimin dönüşümü” ve “hukuk pratiği” açısından tartışan çalışma grubumuz üç temel sonuca varmıştır:

1. Türkiye’nin mevcut anayasası, anayasacılığın esasını oluşturan “iktidarın sınırlandırılması” ilkesine aykırıdır ve dolayısıyla insan haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından yapısal sorunlarla maluldür.

2. Türkiye giderek derinleşen bir hukuksuzlaşma süreci içindedir. Hâkim bağımsızlığı ve öngörülebilirlik başta olmak üzere, hukuk devletinin asgari koşulları tahrip edilmiş durumdadır. Buna bağlı olarak, insan hakları ihlallerinde kaygı verici bir artış söz konusudur.

3. Bu koşullar karşısında insan hakları mücadelesinin etkin ve etkili bir tarzda sürdürülmesi, insan haklarının “kurucu rolü”nü öne çıkaran bir yaklaşımın geliştirilmesine ve kamusal alanda yaygınlaştırılmasına bağlıdır.

Tespit ve önerilerimiz aşağıda ayrıntılı olarak sunulmuştur.

1. Rejim ve Hukuksuzlaşma

Çalışma grubumuz Türkiye’de insan hakları sorununun siyasal rejimin dönüşümünden bağımsız olarak ele alınmayacağı görüşündedir. Grupta, rejimin adlandırılması hususunda bir mutabakat arayışından ziyade, söz konusu dönüşümün niteliklerini ortaya koymayı amaçlayan bir tartışma yürütülmüştür.

Bu dönüşümün temel karakteri olarak rejimin “fili” niteliği ön plana çıkmaktadır. 15 Temmuz darbe girişimi öncesinden başlayarak gelişen fiili rejimin “olağanüstü” niteliği kendisini öncelikle kamu gücünün keyfi bir tarzda kullanılmasında göstermektedir. Hukuk devleti vasfının tanımlayıcı unsurlarından biri olan öngörülebilirlik ilkesi süreç içinde adım adım ortadan kaldırılmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal, anayasal sınırların ötesine taşınarak bir fiili rejim olarak uygulanmış, anayasal normlar kararnemelerle ihlal edilebilir hale gelmiştir. Bunun anlamı Türkiye’nin

anayasasızlaşmasıdır.

16 Nisan 2017'deki anayasa değişikliği OHAL koşullarında gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin siyasal rejimi kamuoyunun özgürce oluşturulmasının mümkün olmadığı ve adil seçim koşullarının sağlanmadığı bir ortamda oynanmış; fiili rejimin bu yolla hukuki ve siyasi meşruiyet kazanması tasarlanmıştır. Ne var ki halkoyuna sunulan anayasa değişikliği kanunu, biçimsel olarak bir anayasa metni görüntüsü taşısa da, anayasanın özü olan iktidarın sınırlandırılması ilkesi bakımından anayasal bir metin olarak görülemez. Erklar ayrılığının ortadan kaldırıldığı, parlamentonun bütün denetim yetkilerinin yok edildiği, yasama işlevinin cumhurbaşkanlığı kararnamelerini düzenleyen anayasa hükmüyle belirsizliğe terkedildiği, "bütçe hakkı"nın (ve parlamentonun bütçeyi denetleme yetkisinin) askıya alındığı, hâkim güvencesinin yok edildiği, idarenin partileştirildiği bir siyasal rejiminin anayasal nitelik taşıdığını söylemek mümkün değildir. Anayasa değişikliği metninin bütünü, seçimlere ilişkin kanunlarda yapılan değişikliklerle oluşturulan şüpheler ile seçimin uygulanması ve denetimindeki güvensizliklerin had safhaya çıktığı 24 Haziran 2018'in ardından yürürlüğe girmiş, fiili rejiminin böylece olağanlaştırılması ve "hukuksallaştırılması" amaçlanmıştır.

İnsan hakları konusunda dünyada yaşanan genel gerilemenin de fiili rejimin oluşum sürecine katkıda bulunduğu not edilmelidir.

Yurttaşların hakları ve devletin yetkileri bakımından tam anlamıyla bir öngörülemezlik yaratan bu fiili rejim, bugün geldiğimiz noktada siyasal rıza üretme kapasitesini yitirmiş durumdadır. Rejim, Kürt sorununda çözümsüzlükten başka hiçbir şey vaat etmeyen baskıcı politikaların şiddetini arttırmış, Kürt sorununu derinleştirmiş ve ayrıca cumhuriyetin biriktirdiği bütün demokratikleşme sorunlarını da bir üst aşamaya taşımıştır. Toplumsal mutabakata dayanan bir demokratik istikrar üretme imkanı yoktur. Ne var ki fiili rejimin toplumsal kutuplaşmayı tahrik ederek ve hukuksuz uygulamaları arttırarak varlığını sürdürmesi olasılığı göz ardı edilemez.

Bu nedenlerle, insan hakları alanının hak talepleri bağlamında ve kurucu bir perspektiften yeniden inşa edilmesi, Türkiye'nin demokratik bir zemine çekilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

2. Hukuksuzlaşmanın Görünümleri ve Sonuçları

2.1. Yargıdaki Durum

Fiili rejimin “hukuk” pratiğini tahlil edebilmek için ilk olarak yargının mevcut durumunu kısaca değerlendirmek gerekli. Çalışma grubumuz fiili rejimin inşa sürecinde yargının halka karşı bir tehdit aracı olarak kullanıldığı görüşündedir. Yargı süreçleri bir bütün halinde öngörülemezliğin egemen olduğu bir alan halini almıştır. Ceza yargılamasının yanı sıra, mülkiyet hakkı ve çevre hukukuna dair davalar başta olmak üzere hukuk davalarında da yargı siyasal erkten gelen ciddi baskılarla karşı karşıyadır. Yargı uygulamalarında yazılı düzenlemeler dikkate alınmamakta; cumhurbaşkanının sözlü, iradi, günden güne değişen beyanlarına göre oluşan bir “hukuk” uygulanmaktadır. Hâkimler, doğrudan talimat almadıklarında bile siyasilerce yapılan açıklamalar neticesinde verecekleri kararları şekillendirebilmektedirler. Bu, aslında hâkimler üzerindeki ağır baskının da bir görüntüsüdür.

Hâkim bağımsızlığı olmaksızın hukuk devletinden bahsetmek mümkün değildir. Ne var ki mevcut Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK), hâkimlerin vesayet makamı durumuna getirilmiştir. Toplumsal bir dosyada, örneğin tahliye kararı veren heyetin hemen sonraki gün HSK tarafından görevden alınması neredeyse olağanlaşmıştır. Hâkimler siyasi suçlamalar ya da herhangi bir başka ihbarla her an tutuklanabileceklerine dair endişelidirler. O sebeple gerekçeli tahliye kararlarının üzerinden sadece saatler sonra yine aynı kişiler hakkında tutuklama kararı verilebilmektedir.

Son yıllarda hükümetin yargıda gerçekleştirdiği tasfiye nedeniyle, tüm hâkimler içinde deneyimli hâkimlerin varlığı oldukça düşük bir orana gerilemiştir. Mevcut 20.000 hâkimin %75'i en çok üç yıllık kıdeme sahiptir. Geri kalan %25 daha deneyimli hâkimlerden oluşsa da deneyimli hâkimlerin yargıda etkinlik alanları daralmış, yeni hâkimler yargının işleyişinde belirleyici hale gelmiştir. Oysa bağımsız ve iyi işleyen bir yargı sisteminde eski ve yeni hâkimlerin oranı tam tersi olmalıdır. Mevcut tablo yargının bağımsızlığı ve işlerliği açısından son derece kaygı vericidir.

Avukatlar üzerindeki baskılar, tutuklamalar ve kovuşturmalar, yargının temel unsurlarından biri, belki de en önemlisi olan savunmanın yargıdaki etkisini azaltmaya

yöneliktir.

Yargı üzerindeki büyük baskı ve uygulamadaki hukuksuzluklar Türkiye genelinde yeni başlamış değildir. Bu durumun örnekleri yakın zamanda Diyarbakır başta olmak üzere diğer bölge illerinde yaşanmış ve Kürt illeri günümüzde yaygın hale gelen hukuksuz yargı uygulamaları için deney sahası yapılmıştır.

Tüm bu olumsuz ve ağır tabloya rağmen Konferansımız, hak savunucularının hukuk yollarında ısrarcı olduğu ve olması gerektiği tespitini yapmıştır. Hukuku tümünden reddetmek yerine bazen işe yaramayacağını bile bile yalnızca tarihe not düşmek için, bazen de gerçekten sonuç almak amacıyla hukuka başvurulmaktadır. Ancak bunlar yapılırken savunma ve duruşma stratejilerinin incelikle geliştirilmesi özellikle kamuoyu üzerindeki etkileri bakımından büyük önem taşımaktadır.

2.2. İnsan Hakları İhlalleri

İçinde bulunduğumuz dönemde, işkence ve kötü muamele vakalarında, yaşam hakkı ve kişi güvenliğine yönelik ihlallerde ciddi bir artış gözlenmektedir. Hapishanelerdeki hak ihlalleri niceliksel olarak artmakta ve niteliksel olarak ağırlaşmaktadır; birçok hasta mahpusun sağlık hizmetine erişimi idare tarafından keyfi olarak engellenmektedir. Siyasi yetkililerin işkence ve kötü muameleyi meşrulaştırmaya yönelik beyanlarında yine kaygı verici bir artış söz konusudur. Keza idam cezasının geri getirilmesine yönelik tartışmalar da bilhassa topluma hitaben canlandırılmakta, böylece toplumsal linç ortamına zemin hazırlanmaktadır.

İfade özgürlüğü konusunda büyük bir gerileme ve tahribat söz konusudur. Hükümet politikalarına yönelik itirazlar kolaylıkla “terör propagandası” ile ilişkilendirilebilmekte, Cumhurbaşkanı’na yönelik eleştiriler “Cumhurbaşkanı’na hakaret” suçlamasıyla kovuşturulabilmektedir. Akademisyenler, gazeteciler, sivil toplum aktörleri ve genel olarak yurttaşlar kamusal meselelere dair beyanlarından ötürü kovuşturulmakta, yargılanmakta ve hapsedilmektedir. Kamusal alanda, geleneksel ve sosyal medyada, iktidarın güncel politikalarıyla uyumsuz veya bu politikaları eleştiren görüşlerin ifade edilmesi dramatik biçimde zorlaşmıştır.

Yine bu dönemde insan hakları ihlalleri özellikle ayırmacılığa maruz kalan kişi ve gruplarla doğrudan ilişkili

biçimde de ortaya çıkmaktadır. Kadınlar ve LGBTİ bireyler yargı ve rejime ilişkin başlıklarda tartışılan tüm sorunları, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı bir noktadan daha da ağır biçimde deneyimlemektedirler. Mültecilerin yaşamları her türlü istismara açık ve çok kırılğan koşullarda sürmekte; bu durum bilhassa mülteci kadın ve çocukların maruz kaldığı cinsel istismar ve diğer şiddet vakalarında açığa çıkmaktadır. Türkiye’de genel olarak istismara uğrayan ve öldürülen kadınların ve çocukların sayısı ürkütücü bir seviyeye ulaşmıştır.

Çalışma grubumuz, insan hakları savunucularının hak ihlallerini tespit ederken ve belgelendirirken kullandığı terimlerin son derece önemli olduğu ve dikkatle seçilmesi gerektiği görüşündedir. Bu bağlamda ihlal vakalarının tasvirinde “makul sayı”, “orantısız şiddet” gibi insan hakları bakış açısına ait olmayan terimlerin kullanılmasından kaçınılmalıdır.

Yürüttüğümüz tartışmada “ağır/ciddi insan hakları” sınıflamasının da bazı ihlalleri diğerlerine göre daha önemli gösterme riski taşınması bakımından sorunlu olduğu görüşü dile getirilmiştir. Bu konuda çalışma grubumuzda bir mutabakat oluşmamakla birlikte, konunun insan hakları savunucuları arasında tartışılmasının gerekli olduğunu not düşmek isteriz.

2.3. Hukuksuzlaşmanın Siyasal Haklar Açısından Bakiyesi

Çalışma grubumuz rejim ve yargıya ilişkin tespitlerde ortaya konan hukuksuzluğun siyasal haklar açısından yarattığı bakiyeyi ayrıca ve özellikle vurgulama ihtiyacı duymaktadır. Bu konudaki tartışmalarımız şu dört başlık altında toplanmıştır:

- hesap verebilirlik,
- seçme-seçilme hakkı ve seçim güvenliği,
- örgütlenme hakkı,
- barışçıl toplantı, gösteri ve protesto hakkı.

Hesap verebilirlik. Hukuksuzlaşma süreci hesap verebilirlik mekanizmalarını tahrip etmekte ve iktidarın denetlenmemesini Türkiye’nin yeni normal haline getirmektedir. Bunun en önemli tezahürlerinden biri yolsuzluk konusudur. Yolsuzluk bazı kamu hizmetlerinin bazı insanlara olması gerektiği gibi verilmemesi sonucunu

doğurması bakımından karşılaştırmalı hukukta bir insan hakları ihlali olarak görülmektedir. Bu noktada parlamentonun elinden bütçe yapma yetkisinin alınmış olması özellikle dikkat çekilmesi gereken bir düzenlemedir. Paranın nasıl harcandığının denetlenememesi bir yurttaşlık hakkı ihlalidir.

Seçme-seçilme hakkı, seçim güvenliği. Biçimsel demokrasinin önemli koşulu, seçmenlerin iktidarın seçimle değişebileceğine inanç duyabilmeleridir. Seçmenlerin, seçimlerin temel ilkeleri olan serbest, adil, güvenli biçimde olmasına ilişkin kaygı ve hassasiyetlerini gözetmek, gerek iktidar gerek muhalefet partilerinin sorumluluğundadır. Öte yandan, 100’den fazla belediyeye kayyum atanmış olması, 2019 yerel seçimlerine yönelik seçilecek kişilerin yerine kayyum atanabileceğinin şimdiden söylenmesi, mevcut hukuksuzluğun seçme ve seçilme hakkını nasıl tahrip ettiğini en açık bir biçimde göstermektedir.

Örgütlenme hakkı. Sivil toplum ve muhalif sendikalar üzerindeki baskının artması, hukuksuzlaşma sürecinin bir diğer tezahürüdür. Örneğin dernekler sisteminde (DERBİS) yapılan son değişiklikle, derneklere üyelerin bildirilmesi konusunda yasal zorunluluk getirilmiştir. Bu düzenleme örgütlenme hakkının kısıtlanması bakımından iki önemli sonuca yol açmaktadır. Birincisi, dernek üyelerinin fişlenmesi ihtimalidir; ikincisi ise çok sayıda üyesi olan dernekler bakımından bildirim yükümlülüğünün getirdiği bir uygulama sorunudur ve bu yükümlülüğü yerine getiremeyen derneklerin ağır para cezaları ödemesine neden olabilecektir.

Protesto hakkı. Nihayet, fiili rejimin inşa sürecine damga vuran hukuksuzlaşma pratiklerinden bir diğeri de barışçıl toplantı ve gösterilerin son derece keyfi, hatta absürt değerlendirmeler sonucunda terörizmle ilişkilendirilmesidir. Türkiye’de barışçıl toplantı, gösteri ve protesto hakkı fiilen ilga edilmiş durumdadır. Zorla kaybedilmiş yakınlarını arayan Cumartesi Anneleri’nin haftada bir gerçekleştirdikleri oturma eyleminin yasaklanması ve ağır polisiye tedbirlerle engellenmesi bu keyfiliğin en son ve en çarpıcı örneğidir.

3. İnsan Hakları Hareketi ve Öneriler

Çalışma grubumuzun yürüttüğü tartışmadan çıkan öneriler, insan hakları mücadelesinin “hukuki” ve “siyasi” veçhelerine ilişkin olmak üzere iki ana grupta toplan-

bilir.

Yukarıda tasvir ve tahlil etmeye çalıştığımız hukuksuzlaşma ortamında insan hakları savunucularının büyük zorluklarla yürüttüğü hukuk mücadelesi son derece önemli ve değerlidir. İnsan hakları hareketi, devlet organlarını insan haklarına uygun davranmaya zorlama mücadelesinde olası tüm hukuk yollarını sonuna kadar kullanmaya hiç kuşkusuz devam etmelidir.

Çalışma grubumuz, mevcut uluslararası mekanizmalara daha geniş bir perspektiften yaklaşmanın faydalı olabileceği görüşündedir. AİHM'ye ek olarak BM mekanizmalarını da kullanma yönünde adımlar atılması, en azından pilot başvurular yoluyla bu kanalın denenmesi tavsiye edilir.

Öte yandan, yürüttüğümüz tartışmada AİHM odaklı bireysel başvuru mekanizmasının da eleştirel olarak sorgulanması gerektiği dile getirilmiştir. Bu sorgulamanın bir yönü, AİHM işlemlerinde usule dair teknik gerekçelerin giderek insan haklarının korunmasına dair esasın önüne geçtiği gözlemiyle ilgilidir; diğer yönü ise yeni mücadele stratejilerinin geliştirilmesiyle ilgili olup, insan hakları ihlallerine toplu olarak maruz kalan kişilerin hak arama sürecini de toplu olarak yürütmesi ("kolektif başvuru") fikrini tartışmaya açmaya yöneliktir.

Ayrıca, Türkiye insan hakları hareketi içindeki hukukçuların, ağır baskı koşullarında çalışma ve hak ihlalleriyle mücadele etme konusunda 1980'lerden beri biriktirmiş oldukları muazzam deneyimin yapılandırılmış eğitim programları yoluyla genç avukatlara aktarılması ve ayrıca avukatlara yönelik süregelen insan hakları eğitimlerinin organize edilmesi acil görevler olarak önümüzde durmaktadır.

Çalışma grubumuz, aynı zamanda, hukuk mücadelesinin tek başına yeterli olmadığı ve olmayacağı tespitini yapmıştır. İçinde bulunduğumuz ağır ve kapsamlı baskı döneminde insan hakları alanı "kurucu rolü" öne çıkan bir siyasi talep alanı olarak görülmelidir. Başka bir deyişle, Türkiye'de bugün insan hakları mücadelesi, insan haklarını esas alan bir demokratik rejimin inşası mücadelesinden ayrı ve bağımsız düşünülemez.

Ülkenin insan hakları ve demokrasi konusunda kalıcı kazanımlara kavuşması için Kürt sorununda barışçıl çözüm yollarına geri dönülmesi ve kalıcı bir barış sürecinin inşa

edilmesi zaruridir.

Nihayet, çalışma grubumuz insan hakları hareketinin siyasi gerçekliğe müdahale tarzı ve yolları konusunda şu noktaların özellikle önemsenmesi gerektiği görüşündedir:

- Toplumda giderek yaygınlaşan çaresizlik duygusunu sarsmaya dönük, cesaret ve umut verici bir söylemin geliştirilmesi,
- Kamusal iletişimde kutuplaşmanın tuzaklarından kaçınacak, bu tuzakları boşa çıkaracak bir iletişim tarzının benimsenmesi,
- Örneğin hak ihlalleri anlatılırken siyasal kamplaşmayı aşacak tarzda kişilerin ve kamunun vicdanına seslenecek yolların bulunması ve kullanılması,
- İnsan hakları savunusunda sadece hukuki ve siyasi argümanlarla yetinilmemesi, hukuksuzluğun herkes için yarattığı toplumsal ve ekonomik sonuçların mümkün olduğunca geniş toplum kesimlerine iletilmesi,
- İnsan hakları mücadelesinin aynı zamanda bir yurttaşlık mücadelesi olduğu bilincinin yaygınlaştırılması.

II. Çalışma Grubu

Siyasal Kapanış, Devlet Şiddeti ve İnsan Hakları Mücadelesinin Demokratik Değeri

Geçen yılki konferansta bir tehlike olarak işaret edilen siyasal kapanmanın, daha sonraki süreçte çeşitli katmanlarda gerçekleştiği, hatta ciddi sonuçlar doğurduğu tespitiyle başlamalıyız. Grubumuz bu kapanmayı kendisi üzerinden tartışabileceğimiz süreçleri, **hukuksuzlaştırma, kurumsuzlaştırma, siyasetsizleştirme, kavram ve kimliklerin ilgası** olarak tespit ederek, bu süreçlerin nasıl tezahür ettiğini ortaya koydu.

Hukuksuzlaştırma pratiklerine baktığımızda en sık karşılaşılan durumlardan birisinin **belirsizlik ve öngörülemezlik** olduğunu görüyoruz. Belirsizlik, devlet şiddetinin toplumun her alanına doğru yayılmasına, yasayla korunma ilkesinin geçersizleşmesi nedeniyle insanların kendilerini savunmasız hissetmelerine, talep ortaya koyamaz ve muhatap bulamaz hale gelmelerine yol açmıştır.

Hukuksuzlaştırma pratiklerine örnek olarak işkencenin yaygın biçimde kullanılması, kaçırılma vakalarının giderek artması da gösterilebilir. Devletin korumakla yükümlü olduğu, hapishanelerdeki çocuklara ve hamilelere yönelik hak ihlalleri de bu duruma örnektir. Çevre mevzuatında ve özellikle Çevresel Etki Değerlendirilmesi (ÇED) yönetmeliğinde defalarca yapılan değişiklikler, mahkeme kararlarının uygulanmaması da çevre alanındaki hukuksuzlaştırma uygulamalarıdır.

Hak talebi açısından kilit kurumları etkisizleştirme ve bu kurumların kullandığı alanları kapatma ve işlevlerini bozma pratikleri olarak karşımıza çıkan **kurumsuzlaştırma**, hak mücadelesinin siyasal araçlarla yürütülmesini imkansız kılan bir durum yaratmaktadır.

Yıllardır devlet şiddetine karşı yapılan en görkemli ve barışçıl direniş olan Cumartesi Anneleri'nin eylem alanlarından devlet zoruyla çıkartılmaları en temel **kurumsuzlaştırma** örneklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Meclisin özellikle denetleyici işlevlerinden soyutlanmasıyla meclis bir hak arama, talepleri ifade etme kurumu olmaktan çıkarılmıştır. Bu durum, bir bütün ola-

rak TBMM'nin ve milletvekillerinin etki ve itibarlarını da yok etmektedir.

Siyasetin bir yönetim tekniğine dönüştürülmesi ve sadece çoğunluğun sözde temsiline indirgenmesiyle tezahür eden siyasetsizleştirme, hak taleplerinin siyasi alanda ifade edilmesini ve devlet şiddetinin siyasetin konusu haline gelmesini engellemektedir.

Siyasetsizleştirme süreçlerinin derinleşmesiyle siyaset sadece Meclisteki siyasi partilere sıkışmakta, hak hareketleriyle bağları kopmaktadır. Bu beslenme ilişkisi kopunca, siyasi partiler iktidarın belirlediği gündeme reaksiyon göstermek dışında bir belirleyicilik üretememektedirler. Recep Tayyip Erdoğan'ın tek adam olarak, en fazla milletvekiline sahip kendi partisini bile devreden çıkarması, hatta tecrit etmesi **siyasetsizleştirme** sürecinin bir başka veçhesidir.

Kavram ve kimliklerin ilgası, kimi zaman kavramların içeriklerinin boşaltılmaları, düşmanlaştırıcı içeriklerle tanımlanması veya kaldıramayacakları anlamlandırmalar yoluyla gerçekleştirilmektedir. Hedef kimlikler veya gruplara ilişkin olarak üretilen hınç, hak taleplerinin alanlarını kapatan, talep sahiplerini kriminalize eden ve toplum kesimlerini birbirine düşmanlaştıran bir netice üretmektedir. Örneğin KHK'lılar ve yakınlarının iktidar tarafından meşru hak talepçileri olarak bile kabul edilmemeleri, kendi vatanlarında vatansızlaştırılmaları durumunu beraberinde getirmektedir.

En ufak eylemlerde bile baskı ve yıldırma pratikleri devreye girdiği, insanlar işlerinden edilmekle tehdit edildiği için en önemli siyasal alan, sokaklar boşalıyor. Bu da siyasal alanda hak arama çabalarını zayıflatıyor. Hak arama mücadelesi, sadece hakların ağır bir biçimde sınırlandırıldığı bir hukuk alanına sıkıştırıldığında, hak taleplerinin görünürlüğü tamamen engellendiğinde, aslında toplumun adalet duygusu köreltilmekte, hatta adaletsizlik sıradanlaşmakta ve toplum çaresizliğe mahkum edilmektedir.

İktidar beka meselesi üzerinden gücünü konsolide ediyor. Oysa bu durumun kendisi bir beka sorunu yaratacak kadar toplumu ayrıştırıyor, özellikle de Kürtleri öteliyor, uzaklaştırıyor.

Kavram ve kimliklerin daraltılması ve etkisizleştirilmesine örnek olarak LGBTİ hareketinin sadece sokak yü-

rüyüşlerinin değil salon toplantılarının ve tüm etkinliklerinin engellenir hale gelmiş olması gösterilebilir. Spor alanları dahil bütün özel alanlar siyasilendirilerek kapatılmakta veya daraltılmakta, alkollü mekanlara baskılarla veya mekanların yeniden düzenlenmeleriyle yok sayma pratikleri derinleştirilmektedir. Yine göçmenlerin statü-süz bırakılarak hak alanından dışlanmaları da bu pratiklere örnek verilebilir.

Bu tespitlerden sonra, grubumuz siyasal alanın açılması için yapılabilecekler konusunda aşağıdaki önerileri sunmuştur:

Farklı kimlik gruplarının hassasiyetlerine dikkat edilerek ortak iletişim ve mücadele olanaklarının önünün açılmasına özen gösterilmelidir. Bir arada yaşamının, herkes için adaletin ve farklılıklara saygının ortak ilkeler olarak savunulması, hak mücadelelerinde ortaklaşmayı ve meşruiyeti güçlendirecektir.

Tüm partilerin özeleştiriyeye açık olmaları ve katılım mekanizmalarını işletmeleri, toplumla bağlarını güçlendirerek siyasal alanın açılmasına katkıda bulunabilir. Hak taleplerini daraltan ve siyaseti kapatan işleyişi tersine çevirip, hak alanlarının dışına itilen her kesimi kapsayacak genişlikte, ortaklaştırıcı bir tutum takınılmalıdır.

Hak ihlalleri karşısında ortak duruş sergilemek siyaset alanının açılmasına da katkı sunar. Nitekim devlet şiddetine maruz kalanların çeşitlenmesi ve sayılarının artması, insan hakları alanında ortaklık yapmak için de elverişli bir zemin oluşturuyor.

Bu kötücül süreci dayanışmayla aşacağımıza inanmamız lazım. İnsan hakları kuruluşlarının KHK'lılara yönelik dayanışma çabaları çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Genel konular yanında önümüze daha spesifik meseleler koyarak ilerlemeliyiz. Konu temelli veya meseleler üzerinden yan yana gelişler sadece netice almak için değil, yan yana gelenler arasında güven inşa edebilmek için de yararlı olabilir.

Sağlıkta Şiddet Torba Yasası'nda KHK'lı doktorlar ve güvenlik soruşturmaları olumsuz sonuçlanan doktorlara yönelik çalışma hakkını kısıtlayan düzenlemeye karşı gösterilen ortak dirençle netice alınabilmesi, Meclis alanını kullanıp zemin kazanılabileceğini gösterdi. Siyasal alan zorlanıp taviz alınabiliyor. İyimser olmak için se-

beplerimiz var. Netice alabileceğimizi gördük.

Hak mücadelesi alanında marjinalleştirme kabul edilemez. Hak arayıcılarına bile etki eden önyargıların aşılması daha fazla temas, konu temelli yan yana gelişler ve karşılaşmalarla mümkün olabilecektir.

Artık durum o kadar ağırlaşmıştır ki, yalnızca hak ihlali ne uğrayanlar veya muhalif kesimler değil, devlet ve çoğunluk partisi içerisinde de gidişattan memnun olmayanlar vardır. Bu kesimlerle temas halinde olmak ve sürekli bilgilendirmek olumlu neticeler doğurabilir.

Siyasal alanın kapanması, yeni ve sıfırdan bir siyaseti tahayyül etmek için de fırsat sunuyor. Sonuç odaklı ve özellikle de kısa vadede sonuç almayı öne çıkaran anlayışı terk etmeliyiz. Bu düzenin oluşması bir yıl mı sürdü ki bir yılda değişmesini bekliyoruz? Bu uzun bir süreç olabilir ancak. Sonuç odaklı değil de süreç odaklı, uzun soluklu ve yeni şeyler söyleyen bir siyaset düşünmeliyiz.

Sokağı yeniden ve yaratıcı biçimlerde anımsamalıyız. Siyasetlesizleştirme ancak sokaklara dönülerek aşılabilir. Sokakta diğer toplum kesimleriyle karşılaştığımızda etiketleyici, değersizleştirici, diyalog ve eşit ilişki imkanlarının önünü kapatan tarzda iletişim kurmamalıyız. Ezberci kabullerimizi sorgulamalıyız.

Kamusal alanları ısrarla açmaya çalışmak, siyasal kapanmaya verilebilecek en doğru yanıtıdır.

Partiler kutsallıkla kuşatılmış durumda. Bu da tartışmayı, açılım yapmayı boğuyor. Siyasal tartışma ortamını yeniden canlandırmak lazım. Bunu da farklı dünya görüşlerine sahip muhalif aydınlar başlatabilir. Bu türden tartışmaların zemini olacak bir kamusalılığı zorlamalıyız.

Çok ihmal ettiğimiz bir alan da yerel yönetimler. Siyasal açılmanın en önemli mecraları olmaya aday bu alanlar yeterince değerlendirilemiyor. Bu alanın potansiyellerini çok iyi düşünmeli ve değerlendirmeliyiz.

Kürt sorununun çözümsüz hale getirilmesinin bizi bir toplum olmaktan uzaklaştıracağını her fırsatta anlatmalıyız. Bunu sadece Kürtler veya HDP değil, CHP, SP ve diğer aktörler hep beraber yapmalı. Aktörlerin çeşitliliği ikna süreçlerini de kolaylaştırır. Yeniden ve bıkmadan eşit haklar temelinde bir arada yaşamayı savunmalıyız.

Sağlıkta Şiddet Torba Yasası'na TBMM'de yapılan et-

kili muhalefetin bize gösterdiği bir şey var: TBMM'nin etkin bir tartışma ve itiraz zeminine dönüşebilmesi için, eşzamanlı olarak medya, demokratik kitle örgütleri ve STK'ların da çalışmaları gerekiyor. Bu eşgüdüm sağlandığında iktidar kamuoyu baskısından çekinerek geri adım atabiliyor.

Farklı ülkelerde otoriter rejimlere karşı verilen mücadelelere dair karşılıklı öğrenme ve deneyim paylaşımına ağırlık vermeliyiz.

Çevre mücadelelerinde aslında siyasal mücadele alanı tam olarak kapanmış değil. Bu sorun alanlarında insanların mücadele yöntemlerine dair ezberleri yok. Bu nedenle son derece yaratıcı eylemler yapıyorlar ve eylemler özellikle kadınların özgüvenlerini artırıyor. Bu deneyimlerden öğreneceklerimiz var.

Sonuç olarak, olağanüstü halin olağanlaştırılarak siyasal alanın kapanması, hak ihlalleri ve şiddet karşısında çaresizliğe mahkum ediyor. Bu çaresizlik duygusunu aşmak için toplumun üyelerini yurttaş olmaktan çıkaran bu yeni rejimin demokratik bir meşruiyet taşımadığını da anlatacak, gösterecek ve önemlisi, hakların ortadan kaldırılmasına karşı hak taşıyıcısı olduğumuzu ilan edecek bir bakış açısıyla eylemliliği mümkün kılmanın tüm yolları aranmalıdır. İnsan haklarını savunmanın yalnızca yasanın koruyuculuğuna indirgenemeyecek siyasal bir nitelik taşıdığıнын, ihlal edilen hakların aynı zamanda görmezden gelinen talepler anlamına geldiğinin de farkında olmalıyız. İnsan haklarına dayalı bir ortak yaşamın, demokratik siyasallığı gerektirdiği açık olduğuna göre, hak savunucuları sadece demokrasi talep eden değil, demokrasinin inşası için mücadele edenlerdir.

III. Çalışma Grubu

“Medeni Ölüm”den İş Cinayetlerine: Sosyal ve Ekonomik Haklarsı

İnsan haklarının bir koşulu olarak ekonomik ve sosyal haklar, insanın psikolojik, sosyal ve politik güçlenmesinin temel aracıdır.

Çalışma grubumuz, Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabul edilmesinin 70. yılında, Bildirge'nin kaynaklık ettiği “BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”ni hatırlamanın önemli olduğunu düşünmektedir.

16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen, 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe giren ve Türkiye'nin 2003 yılında onayladığı bu Sözleşme'nin ‘Giriş Bölümü’nde , “korku ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğüne sahip özgür insan ülküsüne ancak, herkesin kişisel ve siyasal haklarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından yararlanabileceği şartların yaratılması ile ulaşılabileceği” ifade edilir.

Sözleşmede, hem halkların hem de bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan hakları ele alınmaktadır. Buna göre Sözleşme, bütün halkların ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini özgürce sağlayabilmeleri için kendi siyasal statülerini özgürce kararlaştırma ve kendi kaderlerini tayin etme hakkını; ayrıca herkesin:

- Çalışma hakkını,
- Çalışma hakkının tam olarak kullanılmasını sağlamak üzere taraf devletlerin ekonomik ve siyasal özgürlükleri koruyarak tam ve üretken istihdamı sağlamakla yükümlü olduklarını,
- Emeğinin karşılığında ve asgari olarak, kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret almasını,
- Güvenli ve sağlıklı koşullarda çalışmasını,
- Ekonomik ve sosyal çıkarlarını geliştirmesi ve koruması için sendika kurma ve dilediği sendikaya üye olma hakkını,
- Grev hakkını,

- Sosyal sigorta da dahil olmak üzere sosyal güvenlik hakkını,

- Yeterli beslenme, giyim ve konut da dahil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkını,

- Açlıktan kurtulma temel hakkını, besin maddelerinin ihtiyaca göre adil bir şekilde dağılım ve paylaşımını,

- En yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına ulaşımını,

- Eğitim görme hakkını, ilköğretimin herkes için zorunlu ve parasız olmasını, orta ve yükseköğretimin ise parasız eğitimin tedricen geliştirilmesi yoluyla, herkese eşit derecede açık olmasını,

- Sözleşme’de belirtilen bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi her hangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını,

- Sözleşme’de belirtilen bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında erkeklere ve kadınlara eşit haklar sağlanmasını güvence altına alır.

Oysa günümüz Türkiye’si ekonomik ve sosyal haklar açısından Sözleşme’de dile getirilen asgari standartların çok gerisinde kalmıştır. Ekonomik ve sosyal haklar alanındaki bu gerileme ile demokratik siyasetin ve çoğulcu kamusal alanın sürmekte olan erozyonu/tasfiyesi arasında karşılıklı etkileşim içinde doğrudan bir ilişki söz konusudur. Yıllardır uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının sebep olduğu yoksullaşma, güvencesizleşme ve örgütsüzleşme, son iki yıldır toplumun maruz kaldığı OHAL uygulamaları ile daha da derinleşmiş, 24 Haziran seçimleriyle birlikte yürürlüğe giren “yeni rejim”in hukuksuzluk ve baskı politikalarıyla ekonomik ve sosyal açıdan ağır insan hakları ihlalleri yaşanır hale gelmiştir.

İnsanın ayırt edici özelliği üretme ve dönüştürme yetisidir. Bu yetisini gerçekleştirme gücünün elinden alınması insanın aslında yok sayılması, insanlıktan çıkarılması demektir. İşte bu nedenle 1789 St. Just Anayasası’nın ilk maddesi “Çalışma hakkı, temel haktır” der.

Çalışma hakkı şu bakımlardan temel haktır:

- Yaşam hakkı; yaşamını sürdürme gücüne sahip değilseniz gerçek bir hak değildir. Yaşama hakkının gerçek bir hak olabilmesi için, yaşamı sürdürme/ihtiyaçlarını karşılayabilme hakkına da sahip olmayı gerektirir.

- Rousseau, “Çalışmak, üretim etkinliği içinde olmak demektir. Bu alandan dışlanırsanız yoksunuzdur, görünmezsinizdir” der. Başka bir ifade ile çalışma hakkının iptali insan-dışılaştırmaaktır.

Modern devlet bu temel üzerinden çalışma hakkını vatandaşlık statüsünün ilk ve temel ifadesi olarak görür. Bu nedenle çalışma hakkının ilgası, vatandaşlıktan fiilen çıkarma ve daha önemlisi bir dışlama, değersizleştirme mekanizmasıdır.

Bu anlayıştan yola çıkan çalışma grubumuz, yüz binin üzerinde kamu çalışanının KHK’lar ile çalışma hakkının gasp edilmesini yaşam hakkına yönelik ağır bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Çalışma hakkının yok sayılması; yoksulluğa itmek, açlığa mahkum etmektir. ‘Yok etme’ ve ‘yok sayma’ saiki ile yurttaşların hayattan ve siyasetten dışlanması ise bir “**medeni ölüm**”dür.

Güvenlik devleti zihniyetiyle ve “milli güvenlik” gerekçesi ile mesleğini yapması engellenen, damgalanan ve dışlanan, sağlık hakkından emeklilik hakkına kadar pek çok haktan mahrum bırakılan KHK’lıların yurttaşlık bağı da zayıflatılmaktadır. Diğer yandan dışlanan, değersizleştirilen KHK’lılar üzerinden bütün topluma gözdağı verilmektedir. Ayrıca, 2000 yılından bu yana yürürlükte olan, ancak OHAL kapsamında çıkarılan KHK ile ek düzenlenmeler yapılan ‘güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması’ uygulaması ile pek çok insanın çalışma hakkı elinden alınmaktadır.

İnsanların çalışma hakları ilga edilerek kişi olmaktan, başka bir deyişle hak taşıyıcısı yurttaş olmaktan çıkarılması anlamına gelen bu durum, **bir insanlık krizidir**.

2002 yılında yapılan 5. Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı’nın sonuç bildirgesinde yer verilen Kürt sorunu bağlamında uygulanan zorunlu göç, yerinden etme gibi siyasal ve sosyal dışlama mekanizmalarının yeni yoksulların yaratılmasına yol açtığı tespiti bugün KHK’lılar için de geçerliliğini korumaktadır. Siyasal iktidarın tek tipçi ve intikamcı bakış açısı nedeniyle KHK’lı-

lara yöneltilen siyasal ve sosyal dışlama mekanizmaları bir yandan onları ağır bir yoksulluğa sürüklerken diğer yandan bu durum toplumsal yaşamın totaliter bir anlayışla yeniden tesis edilmesinin en önemli besleyicisi haline gelmektedir.

Çalışma hakkının ve dolayısıyla yaşam hakkının ilgasının bir diğer ifadesi ise beden bütünlüğüne ve yaşam hakkına tehdit oluşturan iş cinayetleridir. Özellikle son yıllarda ekonominin ana faaliyet alanı haline gelen inşaat sektörü başta olmak üzere hemen her sektörde/iş kolunda yaşanan iş cinayetleri, hâkim olan sermaye birikim rejiminin dayattığı sendikasızlaştırma, esnek çalışma, güvencesizleştirme, aşırı çalıştırma, taşeronlaştırma ve denetimsizliğin, iş güvenliği yokluğunun doğrudan bir sonucudur. Buna karşın iş cinayetleri ve iş kaynaklı bedensel/ruhsal hastalıklar/tahribatlar işverenler ve resmi otoritelerce (Soma madenleri, 3. Havalimanı inşaatı vb. örneklerde görüldüğü gibi) “fitrata” ya da işçinin kendi hatalarına bağlanarak “doğallaştırılmaktadır”. İş cinayetlerinin doğallaştırılmasının nedenlerinden biri de işçilerin örgütlenmesinin önündeki engellerdir. İşçilerin örgütlenmesinin önündeki tüm engeller kaldırılmalı ve OHAL düzeninin bir ifadesi olan grev yasakları da sonlandırılmalıdır.

İş cinayetleri kadar acil ve yakıcı bir sorun da meslek hastalıklarıdır. Türkiye’de meslek hastalıkları aşırı yoğun, uzun süreli, yeterli sağlık ve güvenlik önlemlerinden yoksun ve güvencesiz çalışma koşullarına bağlı olarak artmasına karşın bilinçli olarak yok sayılmaktadır. Meslek hastalıklarına yol açan bu kötü koşullar derhal ortadan kaldırılmalı, meslek hastalıklarıyla etkin olarak mücadele edilmeli, maruz kalanların hakları ve gelecekleri hukuki olarak güvence altına alınmalıdır. Öte yandan yoksulluk, sağlıklı yaşama hakkının da ihlalidir. Özellikle uygulanmakta olan neoliberal ekonomi politikalarının bir sonucu olarak günümüzde sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesi ve serbest pazar ilişkilerine terk edilmesi yoksulların bu hizmetlere erişimini zorlaştırmakta, dolayısıyla sağlıklı yaşam hakkından yoksun kalmalarına yol açmaktadır.

Dışlama mekanizmaları sonucu çalışma hakkı ihlallerini ve yoksulluğu en ağır biçimde yaşayan toplumsal kesimlerden biri de LGBTİ+ bireylerdir. Hâkim heteroseksist zihniyet, kalıp yargılar ve nefret söylemiyle ayrımcılığa maruz kalan, eşit yurttaşlar olarak kabul edilmeyen LGB-

Tİ+ bireyler, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını kullanamamaktadır. Bu haklarını kullanmak istediklerinde kimliklerini ve yönelimlerini gizlemek/görünmez olmak zorunda kalmaktadırlar. Kimliklerini açıkladıklarında ise ya iş bulamıyorlar veya işten çıkarılıyorlar ya da ayrımcılık, mobbing, taciz ve şiddete maruz kalabiliyorlar. Tüm bu zorlukların yanı sıra mevzuatta da pozitif ayrımcılık içeren destekleyici ve koruyucu düzenlemeler olmadığı için uzun süreli işsizlik yaşıyorlar, sosyal güvenceden yoksun kalıyorlar. Bu da sağlık hizmetlerine erişimlerini, ekonomik ve sosyal haklarını geliştirmelerine imkan sağlayacak eğitim hakkından yararlanmalarını zorlaştırıyor.

Ekonomik ve sosyal hakların kullanımı bakımından yaşanan ağır insan hakları ihlallerinden biri de mülteci ve göçmenlerin yetersiz de olsa yarım asırdır var olan hak ve kazanımlarının yok sayılmasıdır. Ayrıca hak temelli ve şeffaf olmayan mülteci politikalarının yanı sıra ekonomik krizle birlikte, mülteci ve göçmenlere yönelik ırkçı saldırılar artmakta ve emek sömürüsü daha da yoğunlaşmaktadır. Türkiye’de mültecilerin statü hakkını yok eden bir uygulama olarak devreye sokulan geçici koruma rejimi kabul edilemez. Kaldı ki geçici koruma rejimine dahil edilen milyonlarca mülteci hala kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Halen yaklaşık 76 bin mülteci ve göçmenin çalışma izni bulunmaktadır. Vatandaş statüsüne sahip olmayan, dolayısıyla devlet nezdinde birer hak taşıyıcısı olarak tanımlanmayan mülteci ve göçmenler, sadece ucuz emek gücü olarak görülmekte, insanlık onuruna yakışmayan işlerde çalışmaya zorlanmakta; özellikle kadın ve çocuklar her türlü istismara ve “insan ticareti”ne maruz kalmaktadır. Mülteci ve göçmenler siyasal iktidar tarafından bir yandan kayıt dışı ucuz emek gücü olarak makro ekonomik hedeflere ulaşmanın ve sermaye birikimini hızlandırmanın bir aracı olarak görülürken, diğer yandan Batı ile, bilhassa da Avrupa ülkeleriyle yapılan pazarlıklarda “kapıları açarım ha...” denilerek bir tehdit aracı haline getirilmektedir. Yabancı İşçiler Kanunu’nda düzenlenen çalışma izni muafiyetleri neticesinde özellikle tarımda işverenin insafına terk edilerek, kölelik koşullarında kayıt dışı çalışma adeta devlet eliyle yasal hale getirilmektedir. Sermaye ve hükümetin mülteci politikaları, emekçiler arasındaki rekabet ve önyargıları kışkırtmaktadır. Uluslararası mülteci statüsü hakkı tanınmalı, mülteci ve göçmenlerin eşit haklar temelinde çalışmaları sağlanmalı ve örgütlenmelerinin önündeki bütün engeller kaldırılmalıdır.

Çocuk işçiliği sorunu artarak ve derinleşerek devam etmektedir. 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilen bireylerin çalıştırılması yasaklanmalıdır. Ekonomik krizle birlikte sayısının daha artacağı ve çalışma koşullarının daha da ağırlaşacağı açıkça görülen çalışmak zorunda bırakılan çocukların; iş cinayetlerinden, meslek hastalıklarından, temel hak ve özgürlüklerinin engellenmesinden korunmaları için acil adımların atılması zorunludur. Çocukların kendi kararları üzerinde inisiyatif almalarının yolunu açacak, onların güçlenmelerini sağlayacak, sahip oldukları örgütlenme özgürlüğüne dair olanaklar çocuklarla birlikte yaratılmalıdır. Eğitim sisteminde, çıraklık adı altında çocuk sömürsünü meşrulaştıran düzenlemelere son verilmelidir.

Çalışma grubumuz, Türkiye’de her geçen gün büyüyen, ekolojiyi, tüm yurttaşların sağlığını ve yaşamını tehdit eden gıda krizini, üretme hakkı ve gıda egemenliği çerçevesinde ele almıştır. Girdi maliyetleri, borç ve esas itibarıyla de uluslararası tarım ve gıda tekellerinin fiyat baskısı altındaki çiftçi ve köylüler, ellerindeki tarımsal arazileri hızla kaybederken, ağır bir yoksulluğa itilmektedir. Tohum yasası ve ithalat düzenlemeleri ile üretim hakkının engellenmesi, gıda egemenliği hakkını da tehdit eder boyuta gelmiştir. Çiftçinin neyi, nasıl, ne kadar ve kimin için üreteceğine dair özgür kararı, yurttaşların sağlıklı ve güvenilir gıdaya ulaşma hakkının da yegane teminatıdır.

Neoliberalizmin dayattığı ‘Aktif İstihdam Politikaları’ kapsamında işsizlik, iş ile işçinin eşleşmesi sorunu olarak ele alınmaktadır ve bireyler kendi işsizliğinden sorumlu tutulmaktadır. İşsizlik, kapitalist üretim biçiminin bir sonucu olmaktan çıkarılarak çalışanın ve işsizinin bir sorunu haline getirilmektedir. İşsizlik ödeneği vb. haklarını kullanan vatandaşlar “pasif” olarak tarif edilmektedir. İşsizlik iktisadi bir olgu değil, çalışma hakkı evreninin bir parçasıdır ve bu hakkın güvencede olmamasının bir sonucudur.

Medyanın da “tekleştirilmesi” amacıyla siyasal iktidarın yıllardır yürüttüğü ekonomik ve siyasal müdahalelerin yanı sıra OHAL döneminde muhalif medyaya yönelik baskılar ve bilhassa son dönemde içine girilen ekonomik kriz, işsiz gazeteci sayısında da büyük bir patlamaya neden olmuştur. Son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar ve hızlı internet medyasının gelişimi özellikle basılı gazeteleri etkiledi. Zaten medya sektöründe yaşanmakta

olan bir daralma vardı. Son döviz kurundaki kriz ve buna bağlı gelişen kağıt krizi, basılı medyada çöküş sürecini hızlandırdı. Örneğin Habertürk ve Vatan gazeteleri kapandı, Karar gazetesi de kapanacağını açıkladı. Sadece bu üç gazetenin kapanması nedeniyle yaklaşık 600 gazeteci ve basın çalışanı işini kaybetti. Bu arada gazeteler baskı sayılarını düşürmek ve zam yapmak durumunda kaldı ama bu tedbirler de çözüm olmadı. Türkiye’de halen 13 bin işsiz gazeteci/basın çalışanı var ve buna karşın herhangi bir devlet desteği, sosyal destek söz konusu değil. Öte yandan OHAL döneminde yoğunlaşan baskılar da halkın haber alma hakkına ciddi darbe vurdu. Birçok muhalif televizyon kanalı, gazete ve internet portalının kapatılması neticesinde yüzlerce gazeteci/basın çalışanı işsizler ordusuna katıldı. Bütün bu dönem boyunca çalışan gazeteciler “otosansür”e zorlandı. Halen çalışmakta olan gazetecilerin sarı basın kartı almaları hem zorlaştı hem de daha önce alanların siyasal gerekçelerle kartlarının iptali söz konusu.

Kadınların çalışma hakkının önündeki en önemli engel iş piyasasında ve devlet politikalarındaki cinsiyetçi yaklaşımlardır. Cinsiyetçi toplumda çalışma hakkı, kadınların sosyal hayata katılımı ve sosyalleşebilme olanakları açısından önemlidir ve kadınların özgürleşmesinin önünü açar. Kadınların temel sorunu başta iktidar tarafından olmak üzere kalıplaşmış cinsiyetçi rollerle algılanmaları, ayrımcılığa uğramalarıdır. Toplumun dinsel, geleneksel algısı da bu anlamda pekiştiricidir. Ekonomik olarak kadınların istihdamı en temel ve önemli sorunlardan biridir. Ekonomik ve sosyal hayatın içinde yer alamayan kadınların yalnızca ekonomik bağımlılıkları değil, yaşamın her alanında bağımlılığı artmaktadır. Eşit işe eşit ücret verilmemesi, kadınların erkeklere göre daha düşük ücret almaları sorun alanlarıdır. Kadınların yükümlülüğü olarak görülen çocuk ve yaşlı bakımı konusunda yeterli olanakların sağlanmaması, istihdama katılımlarının engellenmesi bakımından önemli etkenlerden biridir. Kırsal kesimdeki kadınlar, erkeklerin gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetleri aynı oranda hatta daha da fazlasını yerine getirmelerine karşın ücretsiz aile işçisi statüsünden kurtulamamaktadır. Ücretsiz ve güvencesiz aile işçiliği, yeterli ve yaygın eğitimden yararlanamama kadınların uğradığı ayrımcılıkları derinleştirmektedir. Kırsal kesimde kadınların tarım kredilerine ve gelir getirici iş ve beceri geliştirme olanaklarına (eğitim dahil) erişimlerinin önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Çözüm

olarak tüm bu engeller kaldırılmalı, kadınların ekonomik bağımsızlaşmasını sağlayacak istihdam politikaları geliştirilmelidir. Cinsiyet eşitlikçi ekonomik bir modele ihtiyaç vardır. Mülteci ve göçmen kadınlar, yerel işgücüne göre daha ucuza istihdam edilmekle kalmayıp, erkek göçmen işçilere göre de daha düşük ücretle ve çok daha kötü koşullarda çalışmaya zorlanmaktadır. Ücretlerin zamanında ve vaat edildiği miktarda ödenmemesi ya da hiç ödenmemesi, aşırı çalışma saatleri, tehdit ve istismar, taciz, baskı ve şiddet karşı karşıya kaldıkları sorunlardır. Kadına yönelik şiddet ile yoksulluk arasında karşılıklı etkileşim içinde doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Aile içi ya da toplumsal şiddete ve tacize maruz kalan kadınlar ekonomik ve sosyal ağların dışına itilmektedir. Kadına yönelik şiddeti önleyecek, şiddet gören kadınlara koruma, onarım, ekonomik ve sosyal destek sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

Eğitim ile çalışma hakkı arasındaki bağın kopması, hak ve özgürlüklerin kolektif birer talep olarak somutlanacağı zemini de daraltmaktadır. Özellikle son on yılda eğitime hâkim kılınan ırkçı, militarist, cinsiyetçi ve dinci içeriklerin yanı sıra eğitimin kamusal niteliğinin ortadan kaldırılması, söz konusu bağın kopmasında önemli bir etken olmuştur. Eğitimli yoksul ve işsiz sayısındaki hızlı artış, eğitimi özellikle yoksullar açısından daha iyi bir yaşam aracı olmaktan uzaklaştırmaktadır. Sınav sistemlerinin ve okullardaki tek tipleştirilmenin eğitimde seçme özgürlüğünü ortadan kaldırması, eğitimin çalışma olanaklarına olumlu etkisini sınırlamaktadır. Benzer tekleştirici zihniyetle yönetilen üniversitelerde bilimsel akademik faaliyet ve özerklik tümüyle yok edilmiştir. Üniversitenin öğrenciler dahil bütün unsurlarının yönetime katılacağı mekanizmalar güçlendirilmelidir. Ayrıca hapisanedeki binlerce öğrencinin eğitim haklarının yanı sıra ekonomik ve sosyal hakları korunmalıdır.

Kamu harcamalarının ve genel olarak merkezi ve yerel bütçelerin oluşturulması ve denetimini sağlayacak temsil yolları, kurumsal mekanizmalar ve yurttaş katılımı işlevsizleşmiş, şeffaflık ilkesi ilga edilmiştir. Vergilendirmenin kamu harcamalarının kaynağı ve yoksullukla mücadele aracı olmaktan çıkarılıp, siyasal iktidarın baskı ve tahakküm aracı olarak kullanılması ekonomik ve sosyal hakların ilgasının başka bir biçimidir. Çalışan kesimlerin üzerindeki vergi yüküne dayalı kaynaklarla yürütülen altyapı projeleri, ekonomik adaletsizlikleri daha da de-

rinleştirirken, bu projelerin ağır maliyetlerinin toplum-sallaştırılması, yoksullaşmanın ve mülksüzleşmenin de nedenlerindedir.

Siyasal iktidar tarafından yoksullukla mücadele aracı olarak sunulan sosyal yardım sistemi günümüzde daha çok şartlı nakit transferleri yoluyla yapılmaktadır. Bu uygulama yolsuzluğa açık, nesnel ölçütlerden yoksun, keyfi ve kötüye kullanıma açıktır. Sosyal yardım sistemi bir sosyal hak olarak yeniden tanımlanmalı, keyfi ve “lütuf” niteliğindeki bir uygulama olmaktan çıkarılmalıdır. Tüm sosyal yardımların nihai hedefi yurttaşların yardımlara bağımlı olmaktan çıkarılması ve üretim hakkı çerçevesinde kendine yeterli hale gelmesi olmalıdır. Sosyal ve ekonomik hakların temeli olarak kamu hizmetleri eşit, adil ve bedelsiz sunulmalıdır.

Son dönemde en çok hak ihlallerinin yaşandığı hapishanelerde ceza infaz yasalarına göre mahpuslara getirilen çalışma zorunluluğu çalışma/çalışmama hakkına aykırı olup angarya yaşının ihlalidir. Mahpuslara dayatılan çalışma zorunluluğu kaldırılmalı, çalıştırılan mahpusları ucuz iş gücü olmaktan çıkartacak adil ücret politikaları uygulanarak sosyal güvenlik hakları sağlanmalıdır.

IV. Çalışma Grubu

Toplumun Ruhu Daralırken İnsan Hakları

1. İnsan Hakları Bağlamında Ahvalimiz: Tespit, Tasnif, Tarif.

İOHAL’le birlikte kurumlaşan ve yerleşik kılınmaya çalışılan rejim, insan haklarının sistematik ihlalinden öte, ilgasına yöneliyor. Bu durum gerek bireysel olarak kişilerin gerek sivil toplumun ve gerekse bir bütün olarak toplumun üzerinde tahripkâr etkiler yaratmaktadır.

Birer hak öznesi olarak insanlar ve onların bileşkesi olan toplum, sistematik bir şekilde yaşadığımız yahut maruz bırakıldığımız politik şiddet karşısında dehşet, çaresizlik ve yetersizlik gibi olumsuz duygular yaşamaktadır. “Makbul” sayılmayan herkesi dehümanize eden, yani insan-dışılaştıran haysiyet kırıcı iktidar dili, hak sahibi olma hakkını ilga eden siyasetin etkili refakatçisidir.

Kanun hükmünde kararnamelerle keyfî biçimde işinden çıkartılan on binlerce kamu çalışanının birçok kamusal ve sosyal hakları ilga edilerek -bizzat iktidar medyasında kullanılan tabirle- “medeni ölüme” mahkûm edilmeleri, bu insan-dışılaştırmanın vahim bir veçhesidir. Bu ağır dışlamaya maruz kalanların, saptanabilen 60 vakada intihara kadar varan ruhsal baskılar altında olduklarını ortaya koyan araştırmalar vardır. Ülkede korku, elle tutulabilir, kokusu alınabilircesine, cisimleşmiştir. Bastırılmış bir öfkenin ve hatta “öfkesinin bile elinden alındığı” duygusunun yaygınlığından söz edebiliriz. Hak talep etmenin iktidar tarafından “tehdit” haline getirilmesinin bir sonucu olarak insanlar kamusal alandan geri çekilmekte, içe kapanmakta, yalnızlık hissetmekte ve özne olma vasıflarını iktidar aygıtının şiddet politikaları sebebiyle yitirmek gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kürt meselesinde sivil ve siyasal çözüm arayışlarının yerini çatışmaya bıraktığı 2015 yılından bugüne, şiddet politikasının her gün yükseldiği bir ortamda çaresizlik ve sıkışma hissi toplumun geneline yayılmaktadır. Toplum, doğrudan maruz kaldığı şiddet olayları ya da medya organları tarafından her gün ve aynı anda servis edilen şiddet manzaraları ile derinden etkilenmektedir. Toplumsal depresyon derinleşmekte, toplumsal bağ çözülmekte ve şiddet her alanda artmaktadır.

Bu arada kavramsal bir açıklamayı not etme gereği duyuyoruz. Travma ve depresyon kavramlarını, kuşkusuz basbayağı hasta edici deneyimlerin somut tıbbi cephesini de hesaba katmazlık etmeden, ama esasen kapitalizmin ve politik tahakkümün insanın haysiyetli yaşamını tehdit eden yapısal şiddetine bağlı bir bağlamı belirtmek üzere kullanıyoruz.

İktidar, Gezi’den başlayan komplo teorileri ile yönetme politikasını toplumu ikiye ayırma ve kendi tabanını sürekli konsolide etme politikaları sürdürürken, hak talep eden farklı grup ve insanların bir araya gelişlerini sabote edecek söylemleri sürekli yeniden üretmekte, mağdurların dayanışmasını dahi engellemeye çalışmaktadır. Böylece iki kutuplu bir Türkiye kurgularken, kendi politikalarını benimsemeyen taraftarlarının kendisinden uzaklaşmasını “öteki tarafa katılma” olarak kodlamakta ve kendisini desteklemeye mecbur bırakmaktadır.

İktidarı destekleyenlerin yahut desteklemek mecburiyeti hissedenlerin, devletin “beka tehdidi” söylemi ile bir

minnet borcu yükleyerek rızasını aldıkları kitlelerin, yaşanan hak ihlallerini görmemeleri imkan dahilinde olmadığı gibi, iktidar, politik şiddeti doğrudan bu kitleye de servis ederek kendisiyle birlikte olmayanların akıbetini göstermekte böylece konsolidasyonu sürdürmektedir. İktidarı destekleyen yahut desteklemek zorunda hisseden toplumun diğer kesimi, yaşanan politik şiddeti görmezden gelme davranışı göstermekle kendi acizliğini ve suçluluk duygusunu içinde büyütme ve bu içe kapanma hali şiddet politikalarının sürdürülebilirliğini sağlaması açısından daha büyük bir ruhsal daralma ve yıkıma işaret etmektedir. Toplumun bir kesiminin yaşadığı travma, acı ve çaresizlik başka bir veçhesiyle geriye kalanların da travması ve sıkışmışlığıdır. Dolayısıyla travma, farklı toplumsal kesimler arasında bölüşülerek genişlemektedir.

İktidarın baskı politikalarıyla özdeşleşenlerin veya ona sessiz rıza gösterenlerin duygu hallerini sorunsallaştırmanın, görünür kılmanın da bir gereklilik olduğu kanısındayız. İnsan hakları ihlallerini kâh meşru gören, kâh mazur gösteren, kâh görülmezleştiren baskı politikaları, zulme tanıklığı neredeyse imkansız kılmakta, bunun doğurduğu suçluluk duygularını bastırmakta; korku, hınç, ebedi mağduriyet ve tehdit algısı gibi ruh hallerine yol açmaktadır.

Hak savunucularının siyasal iktidar tarafından sistematik olarak baskı altına alınarak kriminalize edilmesi, toplumsal ve siyasal alana karşı sistematik bir bezdirme politikası yürütülmesi, meydana getirdiği korku iklimiyle, bir politik şiddettir. Bu sistematik şiddet toplumda; içe kapanma, geri çekilme gibi sonuçları hedeflemektedir. İktidar, bu politikalarıyla iki kutuplu bir toplum kurgusunu tahkim etme yolunda, toplumsal kesimler arasına duvar örmektedir. Bu politika, hak öznesi olan insanların bir kesiminden kendi hakları konusunda iktidarın insafına razı olmayı ve “öteki”ni bir hak öznesi olarak görmeyi dayatmaktadır. Bu politika insanlar arasında güven kaybına yol açmakta ve toplumsal kesimlerin izole olmalarıyla sonuçlanmaktadır.

İktidarın Cumartesi Anneleri ile ilgili tutumu da üzerinde durduğumuz bu politik şiddetin bir timsalidir. Devlet eliyle gözaltında kaybedilenlerin aileleri, cenazelerini gömemediği yahut hukuk mücadeleleri adaletle neticelenmediği için yas sürecini tamamlayamıyor. İnsanlar yas tutma hakkından mahrum bırakılıyorlar. Tamamla-

namayan yasın yanında tanınmayan yas da politik şiddetin öbür yüzüdür. Cenazelerin usulünce gömülmesine izin verilmemesi, taziyelerin engellenmesi, mezarlıkların tahribi, üzerinden hüküm kalkmış olan ölüye ve son vazifelerini yerine getirmek isteyen yakınlarına uygulanan bir politik şiddettir ve bu şiddet, engellenen şeyin tekrar edemeyecek olması sebebiyle geride kalanların ruhunu derinden yaralamaktadır. Genel olarak acıya saygının yitimi, hatta bunun bazen neredeyse teşvik edilmesi, açık bir insanîyet ve medenîyet kaybıdır.

Hak statüleri tanınmayan mülteciler, bir yandan, haklara sahip olma hakkının ilgasının en vahim örnekleridirler. Dahası, hak öznellikleri çığnenen, sıkıştırılan, acizleştirilen insanların kızgınlıklarının, hınçlarının hedef tahtası kılınıyorlar. Bu nedenle dünya çapında devasa bir insanlık sorunu oluşturan mültecilerin hak sahibi olma haklarını savunmak, günümüzde insan hakları savunuculuğunun olmazsa olmazıdır.

Ceza hukukunun temel ilkelerinden olan belirlilik ve öngörülebilirlik, iktidarın politik şiddetinin bir parçası olarak tersyüz edilmekte ve kanunu bilmemenin mazeret sayılamayacağı ilkesinin yerine adeta kanunu bilmenin ve ona uymanın da cezadan kurtaramayacağı yaklaşımı ikame edilmektedir. Hangi fiilin belirlilik ve öngörülebilirlik sınırına dahil edilip edilmeyeceğinin bile belirsiz olduğu bir hukuk düzeni, toplumun ruhunu daraltan bir atmosferi beslemektedir. Umutsuzlaşma, bezdirici hale gelmiş yargı mücadelesinden cayma eğilimini beslemekte, bu da yine umutsuzluğu çoğaltmaktadır.

Herkesin potansiyel suçlu gibi hissetmesini sağlayan bu saldırgan belirsizlik, hiçbir yere ait olmama, “yerleşememe” gibi derin bir aidiyet yoksunluğu hissine yol açabilmektedir. Bilimsel çalışmalara konu olacak kadar yaygınlaşan “(ülkeden) gitme isteği”, bu genel yerleşememe hissini bir belirtisi gibidir.

2. Nasıl Baş Edilebilir?

Çalışma grubumuzda çaresizlik, güçsüzlük ve ümitsizlik hislerinin öne çıktığı genel bir travma halini toplumun farklı kesimleri arasında bölüştüren ve her kesimi adeta daimi bir travmatik duruma maruz bırakan politikalar ve bu politikaların doğurduğu sonuçlarla mücadele etmenin gerekliliğinde mutabık kalınarak şu öneriler dile getiril-

miştir:

- Toplumun kendisini yeniden iyi hissedeceği, umutsuzluk-çaresizlik kıskacından iyi hissetmeye ve “umut”a yöneltecek işlerin parçası olmalıyız. Beraber olmanın, ortak mücadelenin iyileştirici ve inşa edici gücüne her zamankinden fazla ihtiyaç duyuluyor.

- Tekil sorunlarıyla ilgili içe kapanıp yalnızlık hisseden mağdurların bir araya gelip ortak ve aktif bir mücadele yürütmeleri durumunda kendilerini daha iyi ve daha güçlü hissettikleri gerçeğinden hareketle, dayanışma ağlarının kurulması ve çoğaltılması gerektiği vurgulanmıştır. Böylesi mekanizmalar hem bireysel ve toplumsal olarak iyileştiricidir hem de kişi ve grupları hak mücadelesinde daha aktif özneler olarak konumlandırmaktadır.

- Baskıya ve takibata uğrayıp, hak öznesi olması engellenenlerin karar alma süreçlerinin aktif bir parçası olmadıkları, dışarıdan veya üstten bir tutumla yürütülen destek faaliyetleri bireyleri incitmekte ve olumsuz etkilere neden olmaktadır. Mağdurların haysiyetini kırmadan, onları kendileri hakkındaki her türlü karar sürecine dahil ederek baş etme ve mücadele mekanizmaları geliştirilebilir.

- Toplumun her kesiminin içe kapanmasını amaçlayan politikalara karşı mikro ve makro ölçeklerde temasları arttırarak, iktidarın yürüttüğü popülist siyaset, muradından mahrum bırakılmalıdır. Bu bağlamda birbiriyle duygudaşlık kurabilenlerden başlayarak farklı kesimlere kadar insanların hikayelerini birbirleri ile paylaşabilecekleri karşılaşma zeminleri oluşturmak gerekmektedir. Telaffuzu bile cürüm olan “medeni ölüm” siyasetinin dışlayıcılığına karşı, içerici olmanın güçlendirici adaletini aramalıyız.

- Toplumun ruhunu daraltan ihlal ve mağduriyetleri belgelemek, kayda geçirmek ve analizini yapmak, tarihe not düşmenin, bellek oluşturma ve unutturmama işlevinin yanında, mücadele motivasyonunu güçlendirdiği gibi insanların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamaktadır. Bu “kayıtların” daha fazla yaygınlaştırılmasına çaba gösterilmelidir.

- Hak savunucusu kişi ve kurumlar, bir ihlal ve mağduriyetle mücadele ederken sistematik ve profesyonel çalışmalı ancak dili bürokratik kılmamalı, mekanik-

leştirmemeli, meselenin ruhunu gözden kaçırmamalıdır. İnsan haklarını adeta sıfırdan anlatmak ve benimsetmek gibi bir görev üstlenmiş gibi konuşmalı, davranmalı, hak mücadelesi dilinin kurulmasına özen gösterilmeli, bu özenle birlikte mevzuyu popülerleştirmenin imkanlarını aramalı, bunun için kültür ve sanat alanında yaratıcı işlere, hikayeleştirmeye, destek verilmeli, ilgi gösterilmelidir.

- Hak mücadelesi veren kişi ve kurumlar, kendi aralarında diyalogu, dayanışmayı güçlendirmek için ortaklaşılması en kolay gündemlerden başlayarak bir araya gelerek kendi taleplerini halkın talepleriyle birleştirebilir ve böylece kişisel ve kurumsal taleplerini genelin taleplerine dönüştürme fırsatı bulabilir.

- Uluslararası deneyimlerin ve iş birliği imkanlarının hak mücadelesini güçlendiren yönünü es geçmeyecek, özellikle sivil toplum temelli deneyim aktarımları önemsenmeli, dayanışma ve iletişim ağlarına özen gösterilmelidir.

- Hak gündemine uzak görünen insanları da etkileyebilen, Cumartesi Anneleri'nin sebatkar ve ısrarlı mücadele deneyimleri gibi, bir araya gelerek güçlenmenin yanında insani olanın ışığını da yansıtan yüreklendirici örnekler çoğaltılmalı ve desteklenmelidir.

- İnsanlığa karşı işlenen suçların zaman aşımına tabi olmadığını biliyoruz. Adalete erişim için, neredeyse bir politik ve hukuksal kültürün parçası haline gelen cezasızlıkla mücadele için, bellek oluşturmak için, insan hakları ihlalleriyle ilgili davaların takibinin önemini hatırlatma gereği duyuyoruz. Gelecekteki bir yüzleşme, hesaplaşma ve toplumsal barışmanın gerçekten adaletli bir mecraya oturabilmesinin zeminini, bu emek oluşturacaktır.

- Kürt meselesinde “çözüm süreci”nin çökertilmesinden başlayarak, toplumsal hayatın her hücrelerinde barış ruhunu, barışçı ilişkileri boğan durum, toplum olma halimizi, aramızdaki bağı, toplum olma vasfımızı tehdit ediyor. Travma, depresyon gibi, politik bir anlam vererek tasvir ettiğimiz durumun arkasındaki esas mesele budur. Toplum olma vasfımızı onaracak, barışı bir ideal olarak canlandıracak, insanları insan-altı veya insan-dışı mahluklarmış gibi karalayan, aşağılayan, “değersiz varlıklar”a, rakamlara indirgeyen hâkim politik dile (dehüma-

nizasyona) karşı insanlara haysiyetli varlığını hatırlatacak, önce bunu hissettirecek bir insan hakları mücadelesine ihtiyaç var. Bu, gelecek kuşaklara aktarabileceğimiz bir umudu inşa etmek demektir.

15. Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı

Katılımcıları:

1. Yeni Rejimin “Hukuku”: Hukuksuzluk Karşısında İnsan Hakları

Kolaylaştırıcı: Serdar Tekin

Katılımcılar: A. Deman Güler, Barış Yavuz, Cansu Akbaş, Dinçer Demirkent, Ergin Cinmen, Esra Koç, Faik Özgür Erol, Gökçe Gökçen, Gülseren Yoleri, Kadri Gürsel, Meral Danış Beştaş, Orhan Gazi Ertekin, Ozan Ergül, Öztürk Türkdoğan

2. Siyasal Kapanış, Devlet Şiddeti ve İnsan Hakları Mücadelesinin Demokratik Değeri

Kolaylaştırıcı: Nilgün Toker

Katılımcılar: Berrin Esin Kaya, Birol Aksu, Cihangir İslam, Ercan Yılmaz, Kemal Can, Osman Cihan Hüroğlu, Ömer Faruk Gergerlioğlu, Özlem Akarsu Çelik, Sebla Arcan, Semahat Sevim, Ümit Efe, Yıldırım Şahin, Yüksel Taşkın, Zafer İncin

3. Medeni Ölüm”den İş Cinayetlerine: Sosyal ve Ekonomik Haklar

Kolaylaştırıcı: Coşkun Üsterci

Katılımcılar: Abdullah Aysu, Aslı Davas, Aydın Arı, Bahadır Özgür, Candan Yüceer, Ebru Işıklı, Ercüment Akdeniz, Ezgi Koman, Gülnur Elçik, Günay Kubilay, Hülya Kendir Özdiñ, İbrahim Sarıkaya, İlhan Öngör, Orhan Sarıbal, Ümit Biçer

4. Toplumun Ruhu Daralırken İnsan Hakları

Kolaylaştırıcı: Tanıl Bora

Katılımcılar: Ayşe Devrim Başterzi, Ceylan Nur Akgün, Emin Yüksel, Erdoğan Özmen, Feride Aksu Tanık, İkbal Yarıcı, Mehtap Ceyran, Necdet İpekyüz, Nilay Nayman, Reha Ruhavioğlu, Türkcan Baykal, Zerrin Kurtoğlu

Düzenleme Kurulu: Nilgün Toker, Tanıl Bora, Coşkun Üsterci, Serdar Tekin

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
Necatibey Cad. No:82/11-12 K.6 Demirtepe/Ankara
Tel:+90 (312) 230 35 67-68-69
Faks:+90 (312) 230 17 07
www.ihd.org.tr - posta@ihd.org.tr

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI
HUMAN RIGHTS FOUNDATION OF TURKEY
Mithatpaşa Cad. No:49/11 K.6 Kızılay/Ankara
Tel:+90 (312) 310 66 36
Faks:+90 (312) 310 64 63
www.tihv.org.tr - tihv@tihv.org.tr

15. Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı

katkılarıyla düzenlenmiştir.